

Demet Çelik Kul'un "Ana Hatlarıyla Dil Öğretimi ve Materyal Hazırlama Kılavuzu" adlı eserinin değerlendirilmesi

Evaluation of Demet Çelik Kul's work entitled "Basic Language Teaching and Material Preparation Manual"

Demet Çelik Kul, *Ana Hatlarıyla Dil Öğretimi ve Materyal Hazırlama Kılavuzu* (Ankara: Gazi Kitabevi, 2022, 128 s.) ISBN: 978-625-8374-79-7.

Valeriia SKORYNINA¹

Sorumlu yazar/Corresponding author:

Valeriia Skorynina (Yüksek Lisans Öğrencisi), İstanbul Üniversitesi, Türkiyat Araştırmaları Anabilim Dalı, İstanbul, Türkiye.
E-posta: valysko123@gmail.com

Başvuru/Submitted: 10.02.2023 • **Kabul/Accepted:** 20.05.2023

Atıf/Citation: Skorynina, Valeriia. Demet Çelik Kul'un "Ana Hatlarıyla Dil Öğretimi ve Materyal Hazırlama Kılavuzu" isimli kitabının değerlendirmesi. *Türkiyat Mecmuası-Journal of Turkology* 33, 1 (2023): 351-357. <https://doi.org/10.26650/iuturkiyat.70517>

Anahtar kelimeler: Dil, Dil Öğretimi, Materyal, Öğretim

Keywords: Language, Language Teaching, Material, Teaching

Günümüz sosyal hayatında var olan dinamikler ve dönüşümlerin yönü, insanların bir ya da birden fazla yabancı dil öğrenmelerini adeta bir ihtiyaç haline dönüştürmüştür. İnsanın yabancı dile hâkim olması bir toplumda onun prestijli bir konuma sahip olmasını da mümkün kılmaktadır. Globalleşmenin şafağı denen çağımızda yabancı dil bilgisi sadece eğitimin bir göstergesi değil, aynı zamanda çağa ayak uydurmak isteyen herkes için bir zorunluluktur. Ayrıca, bir yabancı dil öğrenmek bir kişinin diğer kültürlerin temsilcileriyle iletişim kurmasına, onlarla hayatı, meslekî veya akademik deneyim alışverişinde bulunmasına da olanak tanımaktadır.

Türkiye’de son yıllarda devletin izlediği aktif dış politika ile bağlantılı olarak, insanların farklı yabancı diller öğrenmesinin oldukça popüler hale geldiği görülmektedir. Bu bağlamda Arap dilinin önemli bir yer tuttuğu şüphesizdir. Türklerin bu dile olan ilgisi Arapçanın sadece Kur’an-ı Kerim’in dili olmasından değil, aynı zamanda İslam’ı benimseyen tüm toplumların her zaman ortak kültür ve bilim dili olmasından kaynaklanmaktadır. Ancak, uzun yıllardır Türkiye’de Arapça öğretimi, dilbilgisi ve çeviri öğretimi de dâhil olmak üzere, klasik yöntemlere dayanmaktadır. Bu durum öğrencilerde okuma, dinleme, yazma ve konuşma gibi temel becerilerin yeterince gelişmemesine neden olmaktadır. Öğrencilerin eğitimleri sırasında karşılaştıkları sorunları ayrıntılı olarak ele alacak ve aynı zamanda öğretmenler için modern yabancı dil öğretim yöntemlerini içeren el kitaplarının olmaması bunun ana nedenlerinden biridir.

Ana Hatlarıyla Dil Öğretimi ve Materyal Hazırlama Kılavuzu adlı eser, Demet Çelik Kul¹ tarafından yabancı dilde anlama ve anlatma becerilerinin dengeli ve eş zamanlı biçimde öğretilmesinin önemini altını çizerek Arap dilinin öğretiminde uygulanan kitap setlerinin ve diğer materyallerin dört temel dil becerisi açısından geliştirilmesini amaçlamaktadır. Dolayısıyla, bu çalışma Arapça öğrenenlerin eğitimlerini tamamladığı zaman yabancı dilde gerçekleştikleri sözlü ve yazılı iletişimin daha akıcı olmasını öngörmektedir.

Eser, “Önsöz”, “Giriş”, “Sonuç ve Öneriler” başlıklı kısımlar hariç beş ana bölümden oluşmaktadır. Çalışmada yer alan ana bölümler ve sayfa aralıkları şu şekildedir:

- “Yabancı Dil Öğretiminde Dört Temel Dil Becerisi” (s. 5-10)
- “Dinleme Anlama Becerisi” (s. 10-39)
- “Konuşma (Sözlü Anlatım) Becerisi” (s. 39-62)
- “Okuma Anlama Becerisi” (s. 62-90)
- “Yazma (Yazılı Anlatım) Becerisi” (s. 90-113)

1 Demet Çelik Kul, Ankara Beyazıt Yıldırım Üniversitesi İslami İlimler Fakültesi’nde öğretim görevlisidir. *Ana Hatlarıyla Dil Öğretimi ve Materyal Hazırlama Kılavuzu* adlı kitabının yazımında 2022 yılında Ankara Beyazıt Yıldırım Üniversitesi, İslami İlimler Fakültesi, Arap Dili ve Belagati bilim dalında tamamladığı “Akademik Arapça Dil Öğretim setinin Dört Temel Dil Becerisi Yönünden İncelenmesi” adlı yüksek lisans tezinin birinci bölümünden yararlanmıştı.

Kitabın önsözünde çağdaş dünyamızdaki ticaret, iktisat, din, kültür gibi etmenler dolayısıyla insanların yabancı dil öğrenme ihtiyacının artması, buna bağlı olarak da dil öğretiminde farklı teorilerin ortaya çıkması ve onlara uygun öğretim setleri ve materyallerinin hazırlanmasının önemi vurgulanmaktadır. Ayrıca, eserin bu kısmında yabancı dil öğretiminin dört temel becerisi olan dinleme, konuşma, okuma ve yazma için hazırlanan materyallerin bütün bu becerileri bulundurmasının öneminden yola çıkılarak çerçeve oluşturulduğu ve çalışmanın odak noktasına bu becerilerin rolü, tür ve modelleri, öğretim stratejileri, öğretim esnasında takip edilecek yöntem ve aşamalar, karşılaşılan zorluk ve öneriler ve dört temel dil becerilerin geliştirilmesi için yapılabilecek etkinliklerin alındığı belirtilmiş ve çalışmanın ana bölümleri ile ilgili genel bilgi verilmiştir.

Giriş bölümünde, çağdaş dünyada yabancı dil öğrenmenin öneminden yola çıkılarak Türkiye’de Arapça öğretiminde istenilen seviyeye gelinmediği, öğrencilerin yazılı ve sözlü iletişim konusunda yetersiz olduğu vurgulanmaktadır. Bu bağlamda, çalışmanın ana hedefi olarak, Arapça eğitim setlerini dinleme, konuşma, okuma ve yazma becerilerinin öğretimi açısından inceleyerek setlerdeki olumlu veya eksik olduğu düşünülen yönleri tespit etmek ve bu alanda hazırlanacak ders materyallerinin kalitesinin artırılmasına katkı sağlamak olduğu belirtilmiş ve eserin içeriğine ilişkin genel çerçeve çizilmiştir.

Kitabın birinci bölümü olan “Yabancı Dil Öğretiminde Dört Temel Dil Becerisi” başlığı altında dil kavramı ve dil öğretiminde anlama ve anlatma gibi iki temel etkinlikten bahsedilmiştir. Anlama becerisi okuma ve dinleme, anlatma becerisi ise konuşma ve yazma alt becerilerini içermektedir. Dinleme ve okuma becerisi “Algılayıcı beceriler” olarak, konuşma ve yazma becerisi “üretken beceriler” olarak tanınarak her birisinin amacının gerek yazmada gerek konuşmada kastedilen anlama ulaşmak olduğu ve bunun için hiçbirinin ihmal edilmemesi gerektiği belirtilmektedir. Ayrıca, bu bölümde yabancı dil eğitimi gören öğrencilerin derste öğrendiklerini ders dışındaki yaşantılarına aktarabilmesine imkân sağlayabilmek üzere dersin içeriğinin yapılandırıcı bir yaklaşımla düzenlenmesi gerektiği iddia edilmektedir. Bu bağlamda, içerik düzenleme açısından yeni bilgilerin ön bilgiler üzerine kolaydan zora, özelden genele, somuttan soyuta, yakından uzağa olacak şekilde genişletilerek yapılandırılması temeline dayanan Jerome Seymour Bruner (1915-2016) tarafından geliştirilmiş *sarmal programlama* yaklaşımı en uygun yöntem olarak kabul edilmektedir. Bunun yanı sıra, bölümde öğrencilerin niteliklerinin doğru tanınması gerektiği vurgulanarak yabancı dil öğretimindeki temel ilkeler de özetlenmiştir.

Kitabın ikinci ana bölümü olan “Dinleme Anlama Becerisi” başlığı altında, her birisinin özellikleri anlatılarak işitme ve dinleme kavramlarının farkı ile ilgili bilgiler aktarılmıştır. Ayrıca, bölümün başlarında Jeremy Harmer tarafından geliştirilmiş iki dinleme türü olmak üzere *kapsamlı* ve *yoğun* dinlemeden de bahsedilmiştir. Bu iki dinleme türünün avantajları ve dezavantajlarının altı çizilerek bunları uygulamak için hangi materyaller, ortam ve araçların kullanılması gerektiği üzerinde özellikle durulmuştur. Bunun yanı sıra, bu bölümde

dinlemenin yabancı dil öğretiminde ilk adım olması fakat buna rağmen dört dil becerisinden en zor gelişen olması özellikle vurgulanmıştır. Dolayısıyla, etkin bir dinleme becerisi geliştirmek üzere ders programı, sınıf içi teknik donanım, eğitim materyallerinin uygun olması ve öğrencinin içinde bulunduğu zihin ve fizik koşullarının göz önünde bulundurulması, varsa eksikliklerin giderilmesi gerektiğinden bahsedilmiştir.

Ayrıca, bölümün "Dinleme Türleri", "Dinleme Modelleri", "Dinleme Aşamaları", "Dinleme Anlama Sorunları", "Yabancı Dil Setlerinde Dinleme Öğretimine İlişkin Kriterler" olmak üzere beş alt başlığı da bulunmaktadır. Bu alt başlıklar altında detaylar verilerek dinlemenin mevcut türleri ve modelleri, dinleme etkinliklerin nasıl düzenlenmesi gerektiği, öğretmenin ve öğrencinin etkinlik esnasında ne yapıp yapmaması gerektiği, alıştırmaya örnekleri, değerlendirme teknikleri, dinleme sırasında öğrencilerin karşılaştığı temel sorunlar ve ders kitabı seçiminde içerik ve biçim açısından göz önünde bulundurulması gereken özelliklere yer verilmiştir. Ders materyallerinin kalitesinin artırılmasına katkı sağlama açısından en kapsamlı olan "Dinleme Aşamaları" alt başlığı altında ders planında kullanılabilecek dinleme öncesi, dinleme anı ve dinleme sonrası aktiviteler sunulmuştur. Bölümde önerilen yöntemler uygulanarak dinleme aşamalarına yönelik etkinlikler geliştirilebilir. Bununla beraber etkinliğin verimliliğini arttırmak için öğretmenin uygulaması gereken teknikler de aktarılmıştır.

Kitabın üçüncü ana bölümü olan "Konuşma (Sözlü Anlatım) Becerisi" başlığı altında konuşma becerisi kavramından yola çıkılarak sözlü iletişim ile bir önceki bölümün söz konusu olan dinleme becerisi arasındaki sıkı etkileşimden bahsedilmektedir. Bunun yanı sıra, dil öğretiminde ve özellikle konuşma becerisini geliştirme sürecinde bellek eğitiminin önemi vurgulanmaktadır. Ayrıca, bu bölümde öğrencinin dil öğrenimi esnasında karşılaşabileceği sorunlar ve onların giderilmesine yönelik çözümler ve öneriler sunulmuştur. Konuşma becerisini geliştirmeyi amaçlayan uygulama ilkeleri ve başarılı konuşma aktivitelerinin genel özellikleri özetlenerek öğretim başarısını test etmek isteyen bir öğreticinin değerlendirme esnasında kullanacağı kriterler aktarılmıştır. Bununla beraber, bu bölüm ders materyallerini geliştirme açısından faydalı "Konuşma Becerisini Geliştiren Sınıf İçi Etkinlikler" adlı alt başlığı içermektedir. Bu etkinliklerden hangilerinin derste uygulanacağını planlamak için dersin kapsamının, temel hedeflerinin, öğrencilerin ilgi alanlarının ve dil seviyelerinin doğru tespit edilmesi gerektiğinin altı çizilmiştir.

Eserin ana amacı Arap dilinin öğretiminde uygulanan kitap setlerinin ve diğer materyallerin dört temel dil becerisini geliştirmek olduğu halde Arap dili ile ilgili ilk örnekleri ancak üçüncü bölümün ikinci alt başlığı olan "Telaffuz (Boğumlama / Artikülasyon)" altında görmekteyiz. Bu alt başlık altında boğumlama eğitiminin nasıl gerçekleştirilmesi gerektiğinden yola çıkılarak Arap Dilinin telaffuzuna yönelik bazı hususlara yer verilmiştir. Bu bölümde Arap alfabesinin ses birimleri ve yazılı sembolleri Türkçedeki gibi Latin harflerinden oluşmadığı için ve sağdan sola yazıldığından dolayı seslerin öğreniminde Latin dillerine

kıyasla daha çok zorluk yaşandığı vurgulanarak öğrencilerin telaffuz hatalarını gidermeyi ve özgüvenlerini arttırmayı amaçlayan bazı alıştırmalar sunulmuştur. Ayrıca, üçüncü bölümün “Telaffuz Öğretiminde Karşılaşılan Sorunlar” adlı üçüncü alt başlığı altında Arapça öğretiminde karşılaşılan bazı temel telaffuz bozuklukları da sunularak onların giderilmesi için öğretmenin derste uygulaması gereken teknikler verilmiştir. Son olarak, bölümün “Yabancı Dil Setlerinde Konuşma Öğretimine İlişkin Kriterler” adlı alt başlığı altında daha önceki bölümlerde verilen bilgiler çerçevesinde konuşma öğretimi için kullanılan ders kitaplarında içerik ve biçim açısından hangi temel kriterlerin bulunması gerektiğine dair bazı önerilere yer verilmiştir.

Kitabın dördüncü ana bölümü olan “Okuma Anlama Becerisi” başlığı altında okuma becerisi teriminin tanımından yola çıkılarak yabancı dil öğreniminde okumanın önemi, amaçları ve diğer dil becerileriyle arasındaki sıkı etkileşimden bahsedilmektedir. Ayrıca, bölümde Türkiye’de üniversitelerin hazırlık sınıflarında Arapça öğretimi esnasında karşılaşılan “anlamadan okuma alışkanlığı” meselesi de ele alınmıştır. Öğrencilerin yalnızca doğru telaffuza odaklanması, anlama yeterince önem vermemesi vurgulanmaktadır. Dolayısıyla, öğrencilerin Arapça bir metni okurken önemli kuralları gözden kaçırdıkları ve sonuç olarak anlamdan tamamen koştukları görüldüğü belirtilmiştir. Bununla beraber, geçmiş yıllarda uygulanan okuma ve dilbilgisine odaklı klasik öğretim tekniklerinin konuşma ve yazma gibi becerileri geliştirme açısından yetersiz kaldığının altı çizilmiştir.

Bölümde daha önceki bölümlerde verilen bilgiler çerçevesinde okuma türleri, stratejileri, süreçleri, okuma etkinliklerinin aşamaları, Arapça okuma anlama derslerinde öğrencilerin karşılaştığı zorluklar ve sık karşılaşılan okuma hataları konularına değinilmiştir. Bölümün “Okuma Etkinliklerinin Aşamaları” alt başlığı altında okuma öncesi, okuma sırası ve okuma sonrasında dersin verimliliğini arttırmak amacıyla öğretmenin uygulayabileceği etkinlikler ve alıştırmalar verilmiştir. Eserin hedefine ulaşmak için bir sonraki alt başlık altında da özellikle Arapça okuma anlama derslerinde karşılaşılan zorluklar ve okuma hataları üzerinde durularak öğretmenlerin hataları giderebilmek için benimsemesi gereken öğretim yöntemleri önerilmiştir. Verilen hata örnekleri eserin değerini arttırmaktadır. Üstelik, bu bölüm yabancı dil setlerinde okuma öğretimine ilişkin kriterleri içermektedir. Dil öğretimi ve özellikle Arapça dil setlerinde hangi temel kriterlerin aranması gerektiği önerilmiştir.

Kitabın beşinci ana bölümü olan “Yazma (Yazılı Anlatım) Becerisi” başlığı altında yabancı dil öğreniminde yazma becerisinin öneminin altı çizilerek öğrencinin bir konuyu yazılı olarak anlatabilmek için diğer becerilerinin yeterince gelişmiş olması gerektiği vurgulanmaktadır. Öğrencinin düşüncelerini yazılı bir biçimde aktarması için sözcük, cümle ve paragraf düzeyinde sahip olması gereken bazı beceriler sunulmuştur. Ayrıca, ileri seviye Arapça öğretiminde yazım ve noktalama hatalarından kaçınılması için başlangıç seviyelerinde uygulanması gereken alıştırmalara yer verilmiştir. Bunun yanı sıra, Arapçanın Latin harfleriyle yazılmaması ve Türkçeden farklı birçok yazım kurallarına sahip olması,

başlangıç seviyesinde Arapça yazma çalışmalarına önem verilmesinin gerektiği vurgulanarak üzerinde durulması gereken yazma konuları belirtilmiştir.

Üstelik, bu bölümde yazma becerisine dair beklenen kazanımlar, düzgün bir kompozisyon yazmak için gereken aşamalar, yazma öğretim yöntemleri, yazma öğretiminin aşamaları ve yabancı dil setlerinde yazma öğretimine ilişkin kriterler bulunmaktadır. Bölümün "Yazma Öğretim Yöntemleri" adlı alt başlığı ders materyallerinin kalitesinin artırılması açısından en kapsamlı ve etkili olarak görülmektedir. Burada diğer dil etkinliklerine kıyasla yazma öğretimine dönük sınıf içi çalışmaların daha yavaş ilerlediği vurgulanarak ders sırasında öğretmenin uygulaması gereken bazı teknikler sunulmuş, alıştırmalar önerilmiştir. Bölümün yazma aşamaları kısmında ise öğrencilerin düşüncelerini düzgün bir biçimde aktarabilmeleri için yazma öncesi, sırası ve sonrasında dikkate alması gereken hususlara yer verilmiştir. Ayrıca, bölümün sonunda yazılı anlatım becerisi ile ilgili verilen bilgilere dayanarak değerlendirme kriterleri oluşturulmuş ve özellikle Arapça dil setlerinin hangi özellikleri bulundurması gerektiği belirtilmiştir.

Sonuç ve öneriler bölümünde çalışmanın tüm bölümlerini kapsayacak şekilde bir özetleme yapılmıştır. Dil becerilerinin her birinin güçlendirilerek öğretilmesi ve bunu sağlayacak ders kitaplarının seçilmesinin önemi vurgulanmıştır. Eserde dört temel dil becerisinin öğretimi ve geliştirilmesine dair kaynaklar taranarak incelenmiş ve elde edilen bulgular çerçevesinde sonuçlar ve öneriler sunulmuştur. Dil öğretim seti hazırlanmasında dil öğretme amaçlarının ve kitlenin doğru bir şekilde saptanması gerektiği belirtilerek öğretmen ve öğrencilerin ders esnasında uygulayabileceği öğrenme stratejileri verilmiştir. Öğrenimin verimliliğini arttıracak alıştırmalara da yer verilmiştir. Ayrıca, bütün ders materyalleri ve etkinlikleri destekleyen dijital bir platformun olması gerektiğinin altı çizilmiştir.

Sonuç olarak *Ana Hatlarıyla Dil Öğretimi ve Materyal Hazırlama Kılavuzu* adlı kitap, yabancı dil öğretimi alanında çağdaş öğretim yöntemleri ve materyaller hazırlamaya yönelik sınırlı sayıda araştırma yapılmış olması ve Arapça öğretimini konu alan kitap bulunmamasından doğan boşluğu doldurarak yabancı dil öğretimi alanında ön plana çıkmaktadır. Üstelik, bu eser sayesinde yabancı dil ve özellikle Arap dili öğretiminde mevcut programların ve ders materyallerinin geliştirilmesi gerektiğine dikkat çekilmiştir. Bu eserde Arapça ile ilgili az sayıda örnek kullanılmasına ve yazarın şahsî gözlemlerinden ziyade diğer araştırmacıların çalışmalarına dayalı olarak birçok veri sağlanmasına rağmen, çalışmanın gerçekten amacına ulaştığı söylenebilir. Dolayısıyla, bu kitap yabancı dil öğretimi alanının gelişmesine önemli katkıda bulunmuştur.

Ek 1. Dış Kapak (Demet Çelik Kul. Ana Hatlarıyla Dil Öğretimi ve Materyal Hazırlama Kılavuzu. Ankara: Gazi Kitabevi, 2022.)

